

NANSZÁKNÉ DR. CSERFALVI ILONA
Debrecen

Karácsony Sándor pedagógiai nézetei

Karácsony Sándor egyike volt azoknak a nagyszerű embereknek, akik a múlt század utolsó negyedévében láttak napvilágot. A „ferencjózsefi boldog békeidő” esztendei ezek, amikor társadalmunk csak úgy ontotta a nagy tehetségeket, mint talán soha a történelem folyamán. Elég, ha Ady Endrére, Móricz Zsigmondra, Szabó Dezsőre, Németh Lászlóra gondolunk, de nem hagyhatjuk ki Bartókot és Kodályt, Gombocz Zoltánt, Fülöp Lajost és Karácsony Sándort sem, akik mind-mind a magyar szellemi élet aktuális szükségletein meginduló kultúrájukkal egész Európát megajándékoztak. Ezek közül emeljük ki Karácsony Sándort, aki a többiekkel együtt észrevette azt, amit Ady úgy fejezett ki a maga szimbolikus nyelven:

„Minden egész eltörött,
Minden láng csak részekben lobban,
Minden szerelem darabokban,
Minden egész eltörött.”

Azzal találja el a magyar élet hangulatát, amikor azt vette észre a csonka holdról, hogy valami nálunk szokatlan, s eljött annak az ideje, hogy megírja a rendszeres grammatikát, s ennek le kell vonni minden konzekvenciáját, meg kell határoznunk azokat a sajátosságokat, melyek bennünket megkülönböztetnek Európától, az indogermán világtól.

Nagyon nehéz azonban Karácsony Sándorról összefoglaló írást készíteni, mert nagyon sokféle szálból fonódik össze az a magyar filozófia, melyet ő megteremtett: de azért is nehéz, mert sok szál egyike-másika néha ellentmondásosan fonódik össze. Mindenről elmondta a maga véleményét, mindenhez hozzászólt abból az alapállásból, amely csak az övé volt. Olyanról is beszélt, amiről abban az időben nem lehetett volna beszélni. Igazi pedagógus volt, aki mindenáron elmondta a maga gondolatait, nagyon sokszor a szimbólumok nyelvéen, sokszor megbotránkozást keltve.

Karácsony nagy műveltségű, igen tájékozott volt a tudomány sok területén (művészet, irodalom, nyelvészet, néprajz, történelem). Akik valamikor végigélték előadásainak szellemi színporkázását, szavainak lebilincselő hatását, tapasztalhatták azt a mágnesességet, amely egész lényéből áradt, azt az éleslátást, mellyel beléjük látott, hogy azt mondhasa, amit várnak tőle, azt a türelmet, amellyel kibányásztta gondolatfoszlányaikat, azt az örömet, melyet beléjük oltott dicséretével, azt a megrendülést, amelyet az igazság újrafogalmazása támasztott, azt a pedagógiai erőt, amellyel diákokat nevelt. Mikszáthtól tanult anekdotizmusa színes gondolatokat tartalmazott, s hatásuk elkísérte a tanítványokat életük végéig.

Karácsony pedagógiájának kulcsfogalma: a megértés. Neveléstudományi rendszerének összetevői: 1. A nevelés fogalma. 2. A nevelhetőség kérdése. 3. A nevelés pszichológiai alapjai (fejlődéslélektani problémák, társaslélektani, személyiségproblémák). 4. A nevelés kulcsa: a másik ember. 5. A nevelés értékelméleti alapvetése. 6. A nevelés pedagógiai alapjai. 7. Tevékenységre nevelés. A gyermek részvétele a nevelés folyamatában. 8. A nevelés feladatrendszere. 9. A nevelés szervezeti formái. 10. A diákélet mindennapi problémái. 11. Karácsony Sándor véleménye saját rendszeréről. Íme, Ka-

rácsony Sándor pedagógiai-filozófiai rendszere. Mind a két részt bele kell foglalnunk a rendszerbe, mert jóllehet Karácsony Sándor elsősorban pedagógus volt, de pedagógiai rendszerét filozófiai alapokon fejtette ki.

Karácsony célja az volt, hogy egységes pedagógiai rendszert építsen ki. Az volt a kialakult véleménye, hogy az egyéni lélektanra épülő pedagógiai nem tudomány, mert a nevelés közösségi jellegű. Ezért új alapot teremtett a neveléstudomány számára a társaslélektanral. A nevelésnek képessé kell tenni a gyermeket arra, hogy hatni tudjon kora társadalmára a társakkal való együttműködés révén a családi életformán, a kereső foglalkozásokon, politikai részvételeken és a világnézeti döntéseken keresztül. Felfogásában az ember tudatos életet él. A tudatos élethez hozzátartozik, hogy az ember mindig másvalakihez képest viselkedik, beszél, cselekszik, szolgál, érzi jól magát. A másik ember emeli vagy csökkenti életérzését. Az egyik rokonszenves, nem félek tőle; a másik ellenszenves, akitől félek. Míg ez a viszony el nem rendeződik, minden egyéb társas viszonyulásukat módosítja, sőt megköti. Alakoskodunk a másik kedvéért. Én — az egyik ember — a magam autonómiáját csak úgy szolgálhatom, ha biztosítom a másik ember autonómiáját. A Te autonómiádat. Értenünk kell egymás nyelvén. A szociálpszichológiai érdeklődése arra vonatkozik, hogy az egyénnek gondolkodását, érzéseit és viselkedéseit miképpen befolyásolja mások tényleges, képzelt vagy mögöttes jelenléte.

Értékelméleti előadásaiban elrendezte a hallgatók világnézeti értékrendszerét, rámutatva arra, hogy a hétköznapi értékek nem mindig a humánumb kibontakozása felé mutatnak. Felhívta a figyelmet arra, hogy a pedagógus nem lehet elkeseredett, megtorpanó ember, mert a pedagógusnak egyetlen karizmája van: a jövőbe vetett hit optimizmusa.

Karácsony nemcsak jó, széles körű felkészültségű szofokrata volt, hanem ebből következően a gyakorlat embere is, aki műveiben az elméletet a gyakorlatban is megkísérelte alkalmazni. Már első tudományos munkája is gyakorlati jellegű: a magyar iskolareform problémáit fogalmazta meg a hajdani úgynevezett népiskolában, a mai általános iskolában. Ezzel kapcsolta össze a valóság alapján az alsó néposztály lelki alkatát, és szociológiai jellegű problémákat is megfogalmazza. Számba veszi a nevelés feladatrendszerét, a tanítóképzést. De gyakorlati jellegűek az ún. ifjúsági regényei, mindenekelőtt A csucsai front. Főbűnének azt tartja, hogy minden áron tanítani és nevelni akart, pedig jeleket kapott arra, szeresse a tanítványait, mint önmagát. Ha történt valami, az csak azért történt, mert tudta őket jobban szeretni, mint általában amennyire ez szokás volt. Közben számukra írta a Leckék a leckéről, A tanulás mesterségai című könyveit, hogy segítse a lemaradókat, a nem odavalókat.

Karácsony Sándor jött rá, hogy a pedagógián nagyon sok múlik. Ugyanis, ha nem sikerül kontaktust teremteni tanítványainkkal, nincs pedagógiai kommunikáció. Én vagyok, a veled való viszonyban. A tevésem lényege: a viszony.

Nevelő — Karácsony szerint — csak az lehet, akiben feszül a pedagógiai erosz. A nevelő csak akkor nevelhet, ha a kultúra birtokában van. A tanítást az alapokról kell kezdeni. Így felkelthetjük annak igényét, hogy érdemes műveltnek lenni. A jó pedagógus nem termeltet velünk, hanem termelnek a maguk számára. A nevelés feladata a közvélemény nevelése, mert az köti össze a múltat a jövővel.

Karácsony látta, amit mások nem láttak, tette, amit kellett. Kereste az idő egészét.

IRODALOM

- Kontra György: A neveléstudomány társaslélektani alapjai, Magyar Tudomány, 1986. 86–91. o.
Lányi Gusztáv: Egy társaslélektani „nemzet-karakterológiáról”, Világosság, 1985/12. 762. o.
Vitányi Iván: A kulturális fejlődés..., Valóság, 1982/5. 1–22. o.